

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.269

Divendres, 22 d'abril del 2016

SUMARI

- 1 Pau Vidal ▶ El catanyol es cura
- 2 Termcat ▶ Magnitud sísmica, intensitat sísmica i escales sísmiques
- 3 Albert Pla Nualart ▶ Hi deixarem la pell si no hi posem el coll
- 4 Albert Jané ▶ Algunes pronominalitzacions
- 5 Antoni Llull Martí ▶ L'equinocci de primavera
- 6 Salvador Pardo ▶ Comentaris al Diccionari Normatiu Valencià (XXXVIII)
- 7 Víctor Pàmies i Riudor ▶ Refranyer de Sant Jordi
- 8 Que si naps, que si cols

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat.   @InfoMigjorn

1 El catanyol es cura

Pau Vidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 52

Entusiasme marcial

EXEMPLE D'ÚS: «Es tracta de la **major manifestació** mai organitzada.»

ÚS CORRECTE: «Es tracta de la **manifestació més gran / nombrosa / multitudinària** mai organitzada.»

EXPLICACIÓ: Un calc tan calcat que ni tan sols es calca del castellà, sinó directament del traductor automàtic.

Ubiquïtat

EXEMPLE D'ÚS: «A **tots els llocs** per on hem passat ens han rebut de la mateixa manera.»

ÚS CORRECTE: «A **tot arreu** per on hem passat ens han rebut...»

EXPLICACIÓ: Calcs igual de barroers són **en cap lloc** per dir **enlloc** i **en cap altre lloc** per dir **enlloc més**. Si el vostre programa de traducció fa aquestes coses, ja cal que el llanceu a mar tan aviat com pugueu.

2 Magnitud sísmica, intensitat sísmica i escales sísmiques

El blog del Termcat, 18/04/2016

<https://termcat.blog.gencat.cat/2016/04/18/magnitud-sismica-intensitat-sismica-i-escales-sismiques/>

Dues de les primeres dades que se solen conèixer en produir-se un terratrèmol són la **magnitud sísmica** i la **intensitat sísmica**. Si bé aquests termes designen paràmetres diferents, ambdós s'empren, entre d'altres, per a la caracterització de la **grandària d'un terratrèmol**, motiu pel qual a vegades se'n confon l'ús en contextos divulgatius.

La magnitud sísmica mesura l'energia alliberada en el focus d'un terratrèmol que es converteix en ones elàstiques, a partir del senyal enregistrat en un sis-

mograma en un punt concret. És, doncs, un paràmetre objectiu, basat en la determinació instrumental.

En canvi, la intensitat sísmica es valora a partir de la descripció dels efectes d'un terratrèmol sobre les estructures, els edificis, el terreny i les persones. És, doncs, un paràmetre subjectiu de mesura qualitativa de la grandària d'un terratrèmol, i varia a cada punt del terreny en funció de la magnitud sísmica i la distància a l'epicentre, entre altres factors.

La determinació de la magnitud sísmica o la intensitat sísmica d'un terratrèmol es pot expressar en diverses escales estàndard.

Les **escales de magnitud sísmica** es divideixen en valors numèrics amb un decimal. A l'hora d'interpretar les dades expressades d'aquesta manera, convé tenir en compte que són escales logarítmiques de base 10, de manera que per a cada valor d'augment s'incrementa molt més l'alliberament d'energia. Per exemple, un terratrèmol de magnitud 8,1 produeix una sacsejada 10 vegades superior que un de magnitud 7,1, 100 vegades superior que un de magnitud 6,1, 1.000 vegades superior que un de 5,1, etc.

L'exemple més conegut d'escala de magnitud sísmica és l'**escala de Richter**, que pren com a base la magnitud de l'ona interna d'un terratrèmol, és a dir, l'ona sísmica que es propaga per l'interior de la Terra. Aquesta escala va ser proposada per C. F. Richter per a calcular la magnitud de terratrèmols locals a Califòrnia, i per aquest motiu de vegades s'utilitza la denominació *escala de magnitud local* per a fer referència a l'escala de Richter. Pel que fa a la pronunciació de l'antropònim Richter, se sol recomanar la pronúncia amb [k].

Les **escales d'intensitat sísmica** es basen en una divisió en graus, expressats en números romans, que permet objectivar els efectes macrosísmics d'un terratrèmol. Són escales discretes, és a dir, no admeten valors intermedis entre els valors establerts. Com que els danys d'un terratrèmol varien d'un punt del terreny a un altre, amb els diferents valors d'intensitat sísmica s'elaboren **mapes d'isosistes** que permeten distingir les zones amb la mateixa intensitat sísmica percebuda.

Són exemples d'escales d'intensitat sísmica l'escala de Mercalli modificada (o *escala MM*), que actualment consta de 12 graus, i l'escala macrosísmica europea (EMS-98), que és l'escala d'intensitat oficial a la Unió Europea.

Convé evitar l'ús del mot *graus* per a expressar la magnitud sísmica d'un terratrèmol i reservar aquest mot per a referir-se a valors d'intensitat sísmica (per exemple: *un terratrèmol de magnitud 3,2*, però *un terratrèmol de grau IV*).

També cal especificar l'escala en què es donen les dades de magnitud i d'intensitat d'un terratrèmol, tenint en compte que per a cada cas hi ha diverses escales (per exemple, *un terratrèmol de magnitud 3,2* és una referència incompleta, i convindria especificar *un terratrèmol de magnitud 3,2 en l'escala de Richter*).

3 Hi deixarem la pell si no hi posem el coll

Albert Pla Nualart

Ara, 25/03/2016

http://www.ara.cat/suplements/llegim/Hi-deixarem-pell-posem-coll_0_1547245359.html

En el moment culminant del seu discurs d'investidura, Carles Puigdemont va dir: "Els puc garantir que m'hi deixaré la pell. I a la gent que m'acompanya en aquest trajecte els exigiré que s'hi deixin la pell. I gràcies a això ens en sortirem". Ho van destacar tots els mitjans, que no hi van percebre res d'estrany.

Els mitjans i la gran majoria de catalans van entendre, sense cap problema, que el flamant president els prometia esforçar-se al màxim per culminar el procés, i exigia als seus el mateix esforç. Però en realitat va dir que hi deixaria la vida i que exigiria la mateixa actitud suïcida als altres. En català, *deixar-hi la pell* (*deixar-s'hi la pell* no existeix) vol dir *morir-hi* i mai ha volgut dir, com sí que vol dir *dejarse la piel* (*en algo*), *esforçar-se al màxim*.

En un català no interferit, Puigdemont hauria d'haver dit, per exemple, "hi posaré el coll", "faré mans i mànigues", "faré l'impossible", "ho donaré tot", "m'hi trencaré les banyes"... Fins i tot "m'hi mataré", perquè *matar-s'hi* té el sentit estès d'esforç màxim. Però dient "m'hi deixaré la pell" és com si hagués dit "hi deixaré els ossos" o, salvant diferències de registre, "faré l'ànec", "me n'aniré al canyet".

La interferència pot ser molt subtil. El dring identitari d'un pronom *hi* disfressa el calc de gir genuí; i el diccionari castellà-català de l'Optimot ens acaba de confondre: "dejarse la piel (en una empresa) *deixar-hi la pell*". I és que, encara que *dejarse la piel* també pot voler dir *dar la piel*, *morir*, s'utilitza molt més en el sentit d'*esforzarse al máximo*, un sentit que no té ni pot tenir *deixar-hi la pell*.

I no estic criticant el català de Puigdemont, més correcte i genuí que el de molts polítics. Ben al contrari, el que vull evidenciar és que fins i tot el seu català, en el

punt més èpic d'un discurs històric al Parlament, pot incórrer en un castellanisme sense que aparentment ningú se n'adoni. L'actual deriva cap al català és tan forta que, lingüísticament parlant, hi deixarem la pell si no hi posem el coll.

Sobre el català de Carles Puigdemont, vegeu "[Una llengua que dringa bé](#)", de Jordi Badia, reproduït a l'*InfoMigjorn* 1.244 (22/01/2016). I sobre el seu castellà, vegeu "[Les catalanades de 'Putxdemong'](#)", de Marta Rojals (*VilaWeb*, 19/04/2016).

4 Algunes pronominalitzacions

Albert Jané

[Llengua Nacional](#), núm. 93, IV trimestre del 2015

La norma bàsica que regula la representació per mitjà d'un dels dos pronoms adverbials, *en* o *hi*, dels complements del verb regits per una preposició, estableix que amb el pronom *en* es representen o pronominalitzen els complements regits per la preposició *de*, i amb el pronom *hi* els complements regits per les altres quatre preposicions àtones, és a dir, *a*, *en*, *amb* i *per*. Però hi ha alguns verbs que no s'ajusten a aquesta norma, la qual, per tant, no es pot pas aplicar d'una manera mecànica.

Un cas important que, només aparentment, contradiu aquesta norma, és el de la representació pronominal de les locucions adverbials iniciades amb la preposició *de*, car aleshores no es tracta, pròpiament, d'una preposició regida pel verb:

[1] Semblava que anava de corcoll, però no hi anava pas.

[2] Ens deia que no caiguéssim d'esquena i hi va caure ell.

[3] Si mira de reüll o no hi mira és cosa seva.

Que les frases verbals d'aquests exemples no s'analitzin com un verb seguit d'una locució adverbial sinó com una locució verbal, *anar de corcoll*, *caure d'esquena*, *mirar de reüll*, no és sinó una qüestió teòrica que no afecta el que acabem d'exposar.

Els verbs *tardar* i *trigar*, que són generalment intercanviables, emanen, gairebé sempre, un complement introduït per la preposició *a*, el qual, doncs, semblaria possible de representar per mitjà del pronom *hi*. Però aquesta pronominalització no sol tenir lloc, segurament perquè es tracta de dos verbs semànticament

plens, és a dir, amb un significat que, en certa manera, ja inclou el de l'infinitiu que regeixen (normalment, *venir*, *arribar* o *fer*):

[4] Ja havia d'haver arribat, però encara tardarà.

[5] Tant si triga a venir com si no triga l'haurem d'esperar.

Amb d'altres verbs, és possible la seva representació anafòrica per mitjà del proverbi *fer-ho*:

[6] Ja s'havien decidit a comprar-ho, però triguen a fer-ho.

Un cas semblant és el del verb *dignar-se*, del qual depèn sempre un infinitiu, directament o introduït per la preposició *a*, el qual en cap cas no és substituïble per un pronom, però sí, també, per *fer-ho*:

[7] Ens havien de respondre, però no es van dignar.

[8] El dia que es dignin fer-ho ja ens diran alguna cosa.

De fet, no és desencertat de considerar el verb *dignar-se* com un verb més aviat modal, amb un funcionament anàleg al del verb *començar*.

En el cas del verb *entendre* observem, simplement, un ús incorrecte. Aquest verb, usat intransitivament, demana un complement introduït per la preposició *en*, reduïble, regularment, al pronom *hi*:

[9] Sempre parla de política, però no hi entén.

El fet, però, que molts hagin alterat, indegudament, el règim preposicional d'aquest verb, amb el canvi de *en* per *de*, fa que, com a conseqüència, representin el complement per mitjà del pronom *en*. Aquest complement, doncs, s'ha de representar sempre per mitjà del pronom *hi*. I creiem que, encara que obeint a la pressió de l'ús s'arribés mai a admetre *entendre de* per *entendre en*, la pronominalització s'hauria de mantenir inalterada.

L'ús pronominal del verb *tractar*, és a dir, *tractar-se*, és molt especial. Hi veiem una lexicalització del pronom es impersonal (gostaríem dir del pronom es subjecte, encara que alguns tractadistes molt il·lustres rebutgin aquesta anàlisi), que ha fet passar, insensiblement, una construcció com *En aquest capítol es tracta dels accents* de «... hom tracta dels accents» a «... és qüestió dels accents». Potser, en el primer cas, seria encara possible de representar el complement, introduït per la preposició *de*, per mitjà del pronom *en*. Però generalment es recorre a perífrasis pronominals, especialment *d'això*:

[10] Diu que hauríem de treballar més, però ara no es tracta d'això.

[11] Ho tindrem en compte, suposant que es tracti del mateix cas.

Comparem l'exemple anterior amb un d'anàleg amb un verb com és ara *pensar*:

[12] Ho tindrem en compte, suposant que hi pensem.

Els complements introduïts per la preposició *per* es poden representar, solament en alguns casos determinats, pel pronom *hi*, però hi ha molts verbs i frases verbals que rebutgen decididament aquesta representació:

[13] Diu que treballa per la pàtria. També hi treballem nosaltres.

[14] Què heu fet, vós, per la pàtria? No heu fet res.

Observem que el mateix complement, introduït per la preposició *per*, que en [13] és substituït pel pronom *hi*, el trobem sobreentès en [14].

Fins i tot hi ha alguns verbs que amb un mateix significat tenen també un comportament diferent pel que fa a la representació per mitjà del pronom *hi* del complement introduït per la preposició *per*:

[15] Vull dir que no s'hi encaparrí, mossèn Llorenç, pel natural d'en Jordi (Josep Pous i Pagès, *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*).

Dos verbs que es poden usar amb el mateix valor que *encaparrar-se* són *amoïnar-se* i *preocupar-se*, i tots dos demanen un complement introduït per la mateixa preposició. Però solament el primer té la mateixa aptitud per a una representació pronominal anàloga. En canvi, *preocupar-se* sembla que més aviat la rebutja, i construiríem la mateixa proposició amb el complement sobreentès:

[16] Vull dir que no es preocupi, mossèn Llorenç, pel natural del noi.

5 L'equinocci de primavera

Antoni Lluï Martí

Prenint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

La setmana que ve, concretament el dia 20, s'esdevindrà l'equinocci de primavera, i hi escau parlar d'aquests dos mots, si us sembla bé. L'equinocci, denominació procedent del llatí *æquinoctium*, és composta amb els mots *æquus* 'igual' i *nox* 'nit', significat que la nit és igual de llarga que el temps de claror, 12 hores justes per a cada una de les parts de les que es compon el dia. Cada un dels equinoccis, el de primavera i el de tardor, dóna pas a una de les quatre

estacions de l'any (les altres dues entren en els solsticis, el d'hivern i el d'estiu, dies en què el sol «es detén» i deixa d'anar cap avall i torna a prendre cap amunt o havent arribat al punt màxim d'altura en el seu camí, comença a emprendre la davallada, tot això aparentment, com se suposa.

El mot primavera prové del llatí *ver*, 'primavera', mot que amb el temps s'aplicà també a l'estiu i del que en sortí el castellà *verano*, i per això designaren a l'estació que entrava en el dia de l'equinocci *primum ver*, per diferenciar-la de la que anomenaren *æstas* o *æstivum tempus*, 'estiu', que també ha donat lloc al castellà *estío*, al francès *été*, i a l'italià *estate*. Per devers el segle XVI a Castella es considerava que l'any tenia cinc estacions: *invierno*, *primavera*, *verano*, *estío* i *otoño*. Sovint es considerava que *primavera* i *verano* significaven la mateixa cosa. A Mallorca sembla que en temps antic no tenien molt clar això de la primavera, i interpretaven aquest mot com si designàs un període transició entre l'hivern i l'estiu o entre aquest i l'hivern, i per això parlaven de «primavera d'estiu» i «primavera d'hivern» referint-se aquesta última a la tardor.

Un proverbi llatí diu que *unus flos non facit ver*, del que n'han sortit versions en diverses llengües modernes: *un fior non fa primavera* en italià; *unu fiore non faghet beranu* en sard; en castellà he vist alguns pics *una flor no hace primavera* (o *verano*) però no és gaire corrent. La dita popular en aquesta llengua és *una golondrina no hace verano*, i en català deim que *una flor no fa estiu*. Una variant d'aquest refrany usual en distintes llengües, i que no record haver-la vista mai en la nostra, és la que diu que una flor no fa garlanda.

6 Comentaris al *Diccionari normatiu valencià* (XXXVIII)

Salvador Pardo

http://www.migjorn.cat/pdf/spardo_cdnv38.pdf

En l'entrada **suspensió**, podria afegir-s'hi **suspensió de sou i faena**.

No hi ha la locució llatina *tabula rasa* (per a expressar l'acció d'esborrar fets passats).

No hi ha **tacticisme**: tendència a fer previsions tàctiques (molt pròpies dels partits polítics).

Talladetes figura en l'entrada *arrop*, però no té entrada independent.

Accepta, encertadament, **armariet** per a designar el de l'escola o el gimnàs per a deixar-hi la roba.

No hi ha **teleaddició**.

No hi ha **teló d'acer** (o **de ferro**) com es designava la frontera entre els països occidentals i els països socialistes de l'est d'Europa i de l'URSS.

No accepta **terrissaire** com a sinònim de *gerrer -a*.

No hi ha **autoengany** (el patix qui s'enganya a si mateix).

En **tinència** podria fer-se referència al càrrec més típic: **tinència d'alcaldia**.

No hi trobe la locució **deixar-se en el tinter** (alguna cosa), oblidar-se'n.

No hi ha **¡toca, toca!**: rebuig amb el que s'acaba de dir.

No hi ha **preadolescència**: quan comencen a experimentar-se els canvis biològics, socials i cognitius de l'adolescència. Tampoc hi ha **preadolescent**.

En l'entrada *torn*, no es fa referència al **torn obert de paraula** (en una assemblea).

No hi ha **termoludisme** o turisme termal.

SINONÍMIA (per ordre decreixent de preferència):

Ombria / obaga; **soneguera** / sonera; **delator -a** / espieta; **xafarder -a** / sorier -a; **astut -a** / garneu -a; **eixir** / sortir; **sostre** / sostrall (deixalles que queden en terra); **soterrar** / enterrar; **suavitzar** / assuavir; **brutícia** / brutedat, brutor; **sutzesa** / sutzor, sutzura; **en joli** / enjòlit (en suspens); **esglai**, **sobresalt** / ensurt, espant; **sutja** / sutge, follí, sollim, estalzim; **barandat** / envà, tempanell, sitara; **tamboret** / escambell; **taciturn -a** / malmarrós -osa; **dotorejar** / tafanejar ("curiosejar" es considera un castellanisme); **villamarquí** / filaberquí; **sarró** / bossot (bossa gran); **ca-dell** / tallaarròs; **telefem** / teleporqueria; **estenalles** / tenalles; **terrenal** / terré -ena; **fals testimoni** / llevantança; **testimoniatge** / testimoniança; **rígid -a** / ert -a; **co-bert** / rafal; **tirants** / elàstics; **mopa** / tiràs; **estiró** / tiró; **pruija** / prurit; **tòfona** / trufa; **empomar** / entomar; **esquilar** / xollar; **volantí** / corumbela, bela; **timó** / farigola; **tomello** / timonet; **topetar** / topar; **torcaboques** / torcaboca, tovalló; **torciment** / torcedura, torçada, giró (de peu); **a remulla** / a remull; **descaragolador** / tornavís, desengramponador; **caragol** / vis, grampó; **torpor** / torpesa.

[Vegeu la resta d'aquests XXXVIII comentaris i més casos de sinonímia a la web de Migjorn](#)

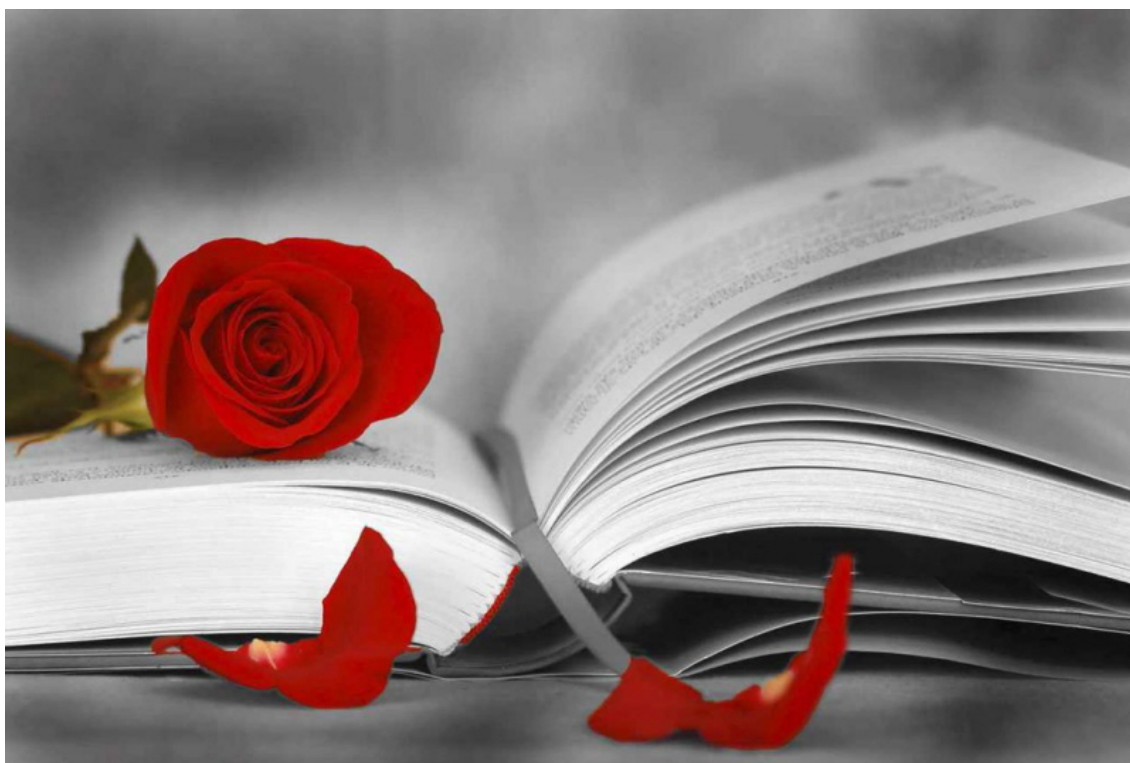
[Diccionari normatiu valencià de l'AVL](#)

7 Refranyer de Sant Jordi

Víctor Pàmies i Riudor

Vallromanes.info, 18/04/2016

<http://www.vallromanes.info/refranyer-de-sant-jordi/>

El refranyer recull un grapat de parèmies sobre la festivitat de Sant Jordi, la majoria vinculades amb la meteorologia o amb algunes feines del camp que ja es poden fer en aquesta època. Alguns exemples:

- ▶ Dos mesos abans de Sant Jordi sembra el teu ordi.
- ▶ El bon pagès per Sant Jordi ja sap el que farà l'ordi.
- ▶ Entre Sant Jordi i Sant Marc un dia d'hivern hi cap.
- ▶ L'ordi, si per Sant Jordi és espigat, per Sant Joan és madurat.
- ▶ No diguis hivern passat que Sant Jordi no hagi estat.
- ▶ Per sant Jordi, garbes d'ordi.
- ▶ Per Sant Jordi vés a veure ton ordi; si per Sant Jordi és en canella, per Sant Joan és en gavella; si per Sant Jordi és espigat, per Sant Joan és colltorçat.
- ▶ Per Sant Jordi vigila ton ordi; si en veus una espiga ací, altra espiga allà, vés-te'n a casa, que prou ordi hi haurà.

- ▶ Per Sant Jordi, carabasses.
- ▶ Per Sant Jordi, espiga d'ordi. Per Sant Marc, espiga de blat.
- ▶ Per Sant Jordi, la piula a l'ordi (o pica l'ordi).
- ▶ Per Sant Jordi, pagès, rega ton ordi, que per Sant Marc ja és tard.
- ▶ Sembraràs quan voldràs i per Sant Jordi segaràs.
- ▶ Si no plou per Sant Jordi, tururut ordi.

[Un polsim de refranys. Programa 10 sobre Sant Jordi](#) – [Refranyer temàtic: Sant Jordi](#)

8 Que si naps, que si cols

- ▶ [Caplletra. Revista Internacional de Filologia](#), la publicació de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, commemora els seus 30 anys d'existència amb [un acte que tindrà lloc el dimecres 27 d'abril](#), a les 19.30 h, a la sala Museu 1 de la Fira del Llibre de València als Jardins de Vivers.
- ▶ [29a Festa per la Llengua](#). Universitat Jaume I i Escola Valenciana. Castelló de la Plana, dissabte 23 d'abril de 2016.
- ▶ Vicent Satorres Calabuig, [“Coneixement del valencià a la comarca de la Vall d'Albaida”](#) (Saó, núm. 413, març de 2016, dedicat a la Vall d'Albaida)
- ▶ Teresa Tort, [“Bajoques”](#) (blog *Agafada al vol*, 06/03/2016). “Aquest nom és una de les denominacions del fruit d'una planta de la família de les papilionàcies, que es coneix també com a mongeta tendra, tavella, fesol tendre, fesoleta...”
- ▶ Òscar Adamuz, [“Sobre el català i l'ús de les llengües a la Corona d'Aragó; una Franja d'història”](#) (*La Veu del País Valencià*, 13/04/2016)
- ▶ Pompeu Fabra, [“Per la puresa de la llengua”](#) (*Ara*, 11/04/2016), publicat originalment a *La Publicitat* el 18/11/1919
- ▶ Andreu González, [“El català, llengua de superdotats”](#) (*El Matí Digital*, 11/02/2015). “El millor és que tots els europeus fem servir el rus o l'alemany com a lingua franca domèstica i que, per moure'ns pel món, fem servir el xinès mandarí.”